



Sygn. akt II UK 58/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 kwietnia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Bohdan Bieniek

SSN Piotr Prusinowski

w sprawie z wniosku J. P.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych II Oddział w W.
o zasiłek chorobowy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych
w dniu 17 kwietnia 2018 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 31
sierpnia 2016 r., sygn. akt VII Ua (...),

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 1 kwietnia 2016 r. Sąd Rejonowy w W., po rozpoznaniu sprawy J. P. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych II Oddziałowi w W. o zasiłek chorobowy, na skutek odwołania J. P. od decyzji organu rentowego z dnia 21 maja 2015 r., oddalił odwołania.

W sprawie ustalono, że J. P. był niezdolny do pracy w okresach od 9

stycznia 2015 r. do 23 lutego 2015 r. oraz od 23 marca 2015 r. do 14 lipca 2015 r. W odniesieniu do tych okresów Zakład Ubezpieczeń Społecznych wydał kolejne decyzje odmawiające prawa do zasiłku chorobowego na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz. U. z 2017 r., poz. 1368 ze zm.; dalej ustawa zasiłkowa), podnosząc, że odwołujący się jest współnikiem spółki cywilnej C. i jako osoba prowadząca działalność gospodarczą ma tytuł prawny do objęcia się ubezpieczeniem społecznym.

Odwołujący się do 31 grudnia 2014 r. był pracownikiem Kancelarii Adwokackiej i z tego tytułu objęty był ubezpieczeniem chorobowym. Tytuł ubezpieczenia chorobowego ustał z dniem 31 grudnia 2014 r. J. P. od dnia 1 listopada 2013 r. prowadził pozarolniczą działalność gospodarczą jako wspólnik spółki cywilnej C. Umowa spółki cywilnej została zawarta w dniu 21 października 2013 r., wspólnikami są J. P. i A. G. Strony postanowiły, że ich udziały w spółce są równe oraz w takim samym stosunku uczestniczą w zyskach i stratach. Zgodnie z tą umową, każdy ze wspólników jest uprawniony i zobowiązany do prowadzenia spraw spółki, jak również każdy wspólnik ma prawo i zarazem obowiązek pracować dla spółki.

Sąd Rejonowy zważył, iż spór w sprawie dotyczył ustalenia, czy zaistniała negatywna przesłanka wyłączająca prawo odwołującego się do zasiłku chorobowego po zakończeniu ubezpieczenia pracowniczego z tego względu, że ubezpieczony J. P. kontynuował wcześniej podjętą działalność zarobkową stanowiącą tytuł do objęcia dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym.

Sąd Rejonowy uznał, że odwołanie J. P. nie zasługuje na uwzględnienie, ponieważ nie wykazał on, aby po ustaniu zatrudnienia nie miał innego źródła utrzymania niż zasiłek chorobowy z ubezpieczenia społecznego. Źródłem tym, w ocenie Sądu, jest prowadzona działalność gospodarcza w formie spółki cywilnej C.. Sąd Rejonowy zważył, że Spółka ta została zarejestrowana w CEiDGi, rozpoczęła działalność w listopadzie 2013 r., a jej wspólnikami w równych udziałach w zyskach i stratach są J. P. i A. G. Zdaniem Sądu, zeznania świadka i strony, w tej części, w której zeznali, że od początku umówili się, że pracę w Spółce będzie wykonywał tylko wspólnik A. G., a J. P. w ogóle nie będzie nic robił na rzecz Spółki, gdyż

pracuje na etacie i jest osobą ze stopniem niepełnosprawności i dlatego nie ma możliwości ani czasowych, ani zdrowotnych, by zajmować się sprawami Spółki, są niewiarygodne. Pozostawały bowiem w sprzeczności z postanowieniami umowy, uprawniającymi i zobowiązującymi obu wspólników do prowadzenia spraw Spółki, a także z tego względu, że każdy ze wspólników był zatrudniony na etacie i opłacał składki z ubezpieczenia pracowniczego, co oznacza, że czasowo jeden i drugi wspólnik mieli ograniczone możliwości zajmowania się sprawami Spółki. Trudno zatem, w ocenie Sądu, uwierzyć, że przy równych wkładach i takim samym udziale w zyskach i stratach tylko jeden wspólnik prowadził sprawy Spółki i pracował na jej rzecz, a drugi wspólnik był zupełnie od tego wyłączony a jego rola ograniczała się do zainwestowania pieniędzy i pobierania ewentualnych zysków oraz że przy nieograniczonej odpowiedzialności za wszystkie zobowiązania Spółki, w tym publicznoprawne, J. P. zgodził się, aby bez jego kontroli drugi wspólnik podejmował swobodne decyzje co do jej spraw, skutkujące jego nieograniczoną osobistą odpowiedzialnością za jej zobowiązania. Zdaniem Sądu, dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy ważne było to, że C. s.c. funkcjonowała w obrocie gospodarczym, a każdy ze wspólników miał potencjalną możliwość osiągnięcia z jej działalności dochodu. Zatrudnionych w niej było 3 pracowników (umowy o pracę dla swej skuteczności musiały być zawarte przez wszystkich wspólników), a to, że Spółka osiągnęła ostatnio stratę, nie ma znaczenia. Na fakt, że odwołujący się prowadził działalność gospodarczą, wskazuje również to, że opłacał on obowiązkowe ubezpieczenie zdrowotne od tej działalności. Z powyższych względów Sąd uznał, że odwołujący się po zakończeniu stosunku pracy powinien zgłosić się do ubezpieczenia społecznego z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej (przymus ubezpieczeń). Odwołujący się miałby wówczas zachowaną ciągłość ubezpieczenia, a w okresie pobierania zasiłku nie opłacałby składek na ubezpieczenie społeczne, otrzymując przedmiotowe świadczenie z nowego tytułu ubezpieczenia.

W podsumowaniu Sąd pierwszej instancji stwierdził, że odwołujący się nie wykazał, aby nie prowadził (kontynuował) działalności zarobkowej, co w konsekwencji uzasadniało oddalenie odwołania jako bezzasadnego na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy zasiłkowej.

Sąd Okręgowy w W. wyrokiem z dnia 31 sierpnia 2016 r. oddalił apelację odwołującego się od powyższego wyroku.

Sąd Okręgowy przyjął ustalenia faktyczne poczynione w postępowaniu przed Sądem Rejonowym za własne i uznał, że przepisy prawa materialnego zostały prawidłowo zastosowane. Wskazał, że pomimo choroby odwołującego się jego działalność zarobkowa była kontynuowana (wskutek działań samego odwołującego się, który wniósł środki finansowe do Spółki), a także przez jego współnika. Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że działalność ubezpieczonego zmierzająca do uzyskania zarobku uniemożliwia pobieranie przez niego zasiłku chorobowego i nie jest przy tym istotne, czy działalność tą odwołujący się wykonywał osobiście czy też działał przy pomocy innych osób (osoby). Sąd Okręgowy zwrócił także uwagę, że osoba wpisana do ewidencji działalności gospodarczej może obalić wynikające z wpisu domniemanie, że prowadzi działalność gospodarczą, jednakże odwołujący się nie zdołał udowodnić tej okoliczności. Stwierdził też, że nawet gdyby współnik odwołującego się przejął cały ciężar prowadzenia Spółki, to nie ulega wątpliwości, że zawiązano ją w celu uzyskiwania przychodu z działalności restauracji.

Odwołujący się zaskarżył ten wyrok skargą kasacyjną, zarzucając mu naruszenie prawa materialnego, tj. art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy zasiłkowej, przez jego zastosowanie do nieustalonego stanu faktycznego w zakresie faktycznego prowadzenia działalności gospodarczej przez skarżącego J. P. od 1 listopada 2013 r. w ramach spółki cywilnej „C.” w W.; art. 6 k.c., przez przerzucenie na skarżącego obowiązku dowodowego co do okoliczności prowadzenia działalności gospodarczej, podczas gdy w świetle art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy zasiłkowej jest to przesłanka negatywna nabycia prawa do zasiłku chorobowego, a zatem obowiązek dowodowy w tym zakresie spoczywa na pozwanym organie rentowym, tym bardziej w przypadku, gdy skarżący: (i) skutecznie zaprzeczył okoliczności faktycznego prowadzenia działalności gospodarczej; (ii) przedstawił dowody na okoliczność braku faktycznego prowadzenia działalności gospodarczej oraz (iii) obalił domniemanie faktyczne prowadzenia działalności gospodarczej wynikające z zaświadczenia z CEiDG oraz pośrednio wynikające z dokumentu umowy spółki cywilnej.

Skarżący zarzucił także naruszenie przepisów postępowania, które to

naruszenie miało wpływ na rozstrzygnięcie w niniejszej sprawie, tj. art. 232 zdanie pierwsze k.p.c., przez przerzucenie na skarżącego obowiązku dowodowego co do okoliczności prowadzenia działalności gospodarczej, podczas gdy w świetle art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy zasiłkowej jest to przesłanka negatywna nabycia prawa do zasiłku chorobowego, a zatem obowiązek dowodowy w tym zakresie spoczywa na pozwanym organie rentowym, tym bardziej w przypadku, gdy skarżący: (i) skutecznie zaprzeczył okoliczności faktycznego prowadzenia działalności gospodarczej; (ii) przedstawił dowody na okoliczność braku faktycznego prowadzenia działalności gospodarczej oraz (iii) obalił domniemanie faktyczne prowadzenia działalności gospodarczej wynikające z zaświadczenia z CEiDG oraz pośrednio wynikające z dokumentu umowy spółki cywilnej.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o jej oddalenie i zasądzenie od odwołującego się na swoją rzecz kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepis art. 13 pkt 2 ustawy zasiłkowej stanowi, że zasiłek chorobowy z tytułu niezdolności do pracy powstałej w czasie trwania ubezpieczenia chorobowego, jak i z tytułu niezdolności do pracy powstałej po ustaniu tytułu ubezpieczenia, nie przysługuje za okres po ustaniu tytułu ubezpieczenia chorobowego, jeżeli osoba niezdolna do pracy, kontynuuje działalność zarobkową lub podjęła działalność zarobkową stanowiącą tytuł do objęcia obowiązkowo lub dobrowolnie ubezpieczeniem chorobowym albo zapewniającą prawo do świadczeń za okres niezdolności do pracy z powodu choroby. W orzecznictwie Sądu Najwyższego ugruntowany jest pogląd, że podleganie obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym następuje z mocy prawa po zaistnieniu określonych ustawowo warunków i nie jest uzależnione od woli ubezpieczonego lub organu rentowego. Oznacza to z jednej strony, że decyzja organu rentowego ma charakter jedynie deklaratoryjny (stwierdza istnienie sytuacji prawnej opisanej w przepisie prawa), a z drugiej strony, że niedopuszczalne jest swobodne kształtowanie przez podmiot ubezpieczeń społecznych okresów podlegania tym ubezpieczeniom. W konsekwencji skutek w postaci podlegania ubezpieczeniom społecznym następuje równocześnie z zaistnieniem sytuacji rodzącej obowiązek ubezpieczenia

jako wyraz przymusu i automatyzmu prawnego i trwa przez cały czas spełnienia warunków określonych w normie prawnej (por. np. wyroki z dnia 19 marca 2007 r., III UK 133/06, OSNP 2008 nr 7-8, poz. 114 oraz z dnia 16 października 2008 r., III UK 47/08, OSNP 2010 nr 5-6, poz. 80 i powołane w nich orzeczenia).

Sąd Najwyższy jednolicie przyjmuje, że podstawą do powstania obowiązku ubezpieczenia w oparciu o art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1778 ze zm.; dalej ustawa systemowa) jest faktyczne wykonywanie działalności pozarolniczej (art. 13 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych), w tym gospodarczej, co oznacza, że wykonywanie tej działalności to rzeczywista działalność zarobkowa wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 25 listopada 2005 r., I UK 80/05, OSNP 2006 nr 19-20, poz. 309; z dnia 14 września 2007 r., III UK 35/07, LEX nr 483284; z dnia 18 lutego 2009 r., II UK 207/08, LEX nr 736738; z dnia 19 lutego 2009 r., II UK 215/08, LEX nr 736739; z dnia 19 lutego 2010 r., II UK 186/09, LEX nr 590235; z dnia 22 lutego 2010 r., I UK 240/09, LEX nr 585723; z dnia 18 listopada 2011 r., I UK 156/11, LEX nr 1102533). Przepis art. 8 ust. 6 pkt 1 ustawy systemowej definiuje prowadzącego działalność gospodarczą jako osobę zajmującą się tą działalnością na podstawie przepisów o działalności gospodarczej lub innych przepisów szczególnych. Dlatego ubezpieczeniu społecznemu nie podlega samo uczestnictwo w spółce cywilnej, lecz prowadzenie działalności gospodarczej na podstawie przepisów o działalności gospodarczej. Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 168 ze zm.) uznaje za przedsiębiorców wspólników spółki cywilnej w zakresie wykonywanej przez nich działalności gospodarczej (art. 4 ust. 2 tej ustawy). Tym samym spółka cywilna nie tylko nie ma podmiotowości prawnej, ale i nie prowadzi działalności gospodarczej, gdyż nie jest przedsiębiorcą, przedsiębiorcami mogą być tylko jej wspólnicy. Wspólnik spółki cywilnej prowadzący działalność gospodarczą ma więc indywidualny tytuł do ubezpieczenia społecznego. Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyrokach: z dnia 12 maja 2005 r., I UK 275/04 (OSNP 2006 nr 3-4, poz. 59), z dnia 26 marca 2008 r., I UK 251/07 (OSNP 2009 nr 13-14, poz. 179) oraz z dnia 13 stycznia 2009 r., II UK 146/08 (OSNP 2010 nr 13-14, poz. 174),

ubezpieczenie społeczne wspólnika spółki cywilnej zależy od osobistego prowadzenia w tej spółce pozarolniczej działalności gospodarczej. W tym stanowisku podkreśla się, że spółka cywilna jest tylko wewnętrznym stosunkiem zobowiązaniowym wspólników. Działalność gospodarczą mogą prowadzić tylko jej wspólnicy i z tego tytułu podlegają ubezpieczeniu. Wspólnik spółki cywilnej staje się przedsiębiorcą, gdy podejmuje i wykonuje działalność gospodarczą, a nie dlatego, że przystępuje do spółki cywilnej. Ubezpieczeniom społecznym wspólnik podlega nie z racji uczestnictwa w spółce, lecz samodzielnie - na skutek prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej na podstawie przepisów o działalności gospodarczej. Tak więc wspólnik spółki cywilnej, który nie wykonuje działalności gospodarczej, nie jest przedsiębiorcą i nie ma podstawy do ubezpieczenia społecznego (art. 8 ust. 6 pkt 1 ustawy systemowej w związku z art. 4 ust. 2 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej). Osiąganie lub realizacja wspólnego celu gospodarczego spółki (art. 860 § 1 k.c.) nie stanowią warunku ubezpieczenia społecznego wspólnika, gdyż jest to cel wynikający z wewnętrznego zobowiązania wspólników. Ustawa systemowa nie wkracza w zakres prawa zobowiązań dotyczącego spółki cywilnej, wyznaczonego Kodeksem cywilnym i umową spółki. Ubezpieczenie społeczne stanowi pochodną prowadzenia działalności gospodarczej w rozumieniu ustawy systemowej i ustawy o swobodzie działalności gospodarczej (por. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2010 r., I UK 244/09, LEX nr 577821).

Skarżący, prezentując takie właśnie stanowisko, zarzucił Sądowi drugiej instancji brak dostatecznych ustaleń pozwalających na przyjęcie, że prowadził działalność gospodarczą w ramach spółki cywilnej. Istotnie, zgodnie z utrwalonym orzecnictwem Sądu Najwyższego, zastosowanie przepisów prawa materialnego do niedostatecznie ustalonego stanu faktycznego oznacza wadliwą subsumcję tego stanu do zawartych w nich norm prawnych, a brak stosownych ustaleń uzasadnia zarzut kasacyjny naruszenia prawa materialnego przez niewłaściwe jego zastosowanie (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 5 września 2012 r., IV CSK 76/12, LEX nr 122981; z dnia 11 marca 2003 r., V CKN 1825/00, LEX nr 784216; z dnia 10 marca 2011 r., II PK 241/10, LEX nr 817524). Należy jednakże mieć na uwadze, że skarżący nie ma racji, że to organ rentowy powinien wykazać,

że prowadził działalność gospodarczą w ramach spółki cywilnej. Przeciwnie, to odwołujący się powinien wykazać nieprowadzenie tej działalności. Zgodnie z art. 14 ust. 1 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej, przedsiębiorca, będący osobą fizyczną może podjąć działalność po uzyskaniu wpisu do ewidencji działalności gospodarczej. Istnienie wpisu w ewidencji działalności gospodarczej nie przesądza o faktycznym prowadzeniu takiej działalności, ale prowadzi do domniemania prawnego w rozumieniu art. 234 k.p.c., według którego osoba wpisana w ewidencji jest traktowana, jako prowadząca działalność gospodarczą. Domniemanie takie może być obalone, ale wymaga to przeprowadzenia przeciwdowodu. Przeprowadzenie przeciwdowodu obciąża stronę twierdzącą o faktach przeciwnych twierdzeniom wynikającym z domniemania (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2005 r., I UK 105/04, OSNP 2005 nr 13, poz. 198; z dnia 25 listopada 2005 r., I UK 80/05, OSNP 2006 nr 19-20, poz. 309; z dnia 30 listopada 2005 r., I UK 95/05, OSNP 2006 nr 19-20, poz. 311). W konsekwencji Sąd Najwyższy przyjmuje, że ciężar dowodu wykazania nieprowadzenia działalności gospodarczej (art. 6 k.c.) spoczywa na ubezpieczonym (por. także wyrok Sądu Najwyższego z 19 marca 2007 r., III UK 133/06, OSNP 2008 nr 7-8, poz. 114).

Zasady przewidziane w art. 6 k.c. i jego procesowym odpowiedniku - art. 232 zdanie pierwsze k.p.c. - dotyczą negatywnych skutków związanych z nieudowodnieniem przez stronę faktów, z których wywodzi ona skutki prawne. Regulacja zawarta w tych przepisach koresponduje wyłącznie z etapem, w którym odtwarza się fakty, ich wpływ na subsumcję ma charakter wtórny, zachodzi tylko wówczas, gdy sąd uzna, że określone okoliczności faktyczne powoływane przez stronę nie mają pokrycia w materiale dowodowym. Wynika to stąd, że ciężar udowodnienia (*onus probandi*) pozwala rozstrzygnąć sprawę merytorycznie, także wówczas, gdy sąd nie zdołał w ogóle (w pewnej części) wyjaśnić stanu faktycznego sprawy. Wówczas konsekwencje procesowe tego ponosi strona, na której dowód spoczywał. Jeżeli natomiast istotne fakty zostaną ustalone, to podlegają one ocenie z punktu widzenia przepisów prawa materialnego, niezależnie od tego, która ze stron podjęła w tym zakresie inicjatywę dowodową (powód, pozwany, czy nawet dowód został przeprowadzony z urzędu, por. np.

wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 4 stycznia 2008 r., I UK 223/07, LEX nr 442836, LexPolonica nr 2096627 i z dnia 12 stycznia 2011 r., II PK 129/10 LEX nr 737385, LexPolonica nr 2538072). W takiej sytuacji sąd, oceniając materiał dowodowy, kieruje się metodą poznawczą z art. 233 § 1 k.p.c., i na tej podstawie dokonuje wiążących ustaleń stanu faktycznego, które „podciągane” są pod odtworzony zakres desygnatów normy prawa materialnego. W tym wypadku nie dochodzi do właściwego lub niewłaściwego „rozłożenia ciężaru dowodowego”.

W niniejszej sprawie Sąd pierwszej instancji nie dał wiary dowodom przedstawianym przez skarżącego mającym na celu obalenie domniemania prawnego wynikającego z zaświadczenia z Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (CEIDG) o prowadzeniu działalności gospodarczej i w efekcie ustalił, że działalność ta była przez skarżącego prowadzona i kontynuowana po ustaniu stosunku pracy. Sąd Okręgowy podzielił tę ocenę dowodów i przyjął ustalenia faktyczne poczynione w postępowaniu przed Sądem Rejonowym za własne. W rezultacie przejął do podstawy faktycznej wyroku ustalenie, że skarżący faktycznie prowadził działalność gospodarczą od dnia zawiązania spółki cywilnej. Z tego względu nie można zarzucić Sądowi drugiej instancji niewłaściwego zastosowania art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy zasiłkowej.

Dodać też trzeba, że przytaczane przez skarżącego stwierdzenia zawarte w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku rzeczywiście mogą wskazywać na błędną wykładnię art. 8 ust. 6 pkt 1 ustawy systemowej w związku z art. 4 ust. 2 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej przez przyjęcie, że sam fakt zawiązania spółki cywilnej i wniesienie wkładu, bez faktycznego prowadzenia jej spraw, stanowi prowadzenie działalności gospodarczej. Jednakże błędne zdekodowanie tych norm prawnych nie może skutecznie wzruszyć zaskarżonego wyroku, gdyż odpowiada on prawu. W świetle wiążącej Sąd Najwyższy podstawy faktycznej (art. 398¹³ § 2 k.p.c.) skarżący po ustaniu pracowniczego tytułu ubezpieczenia kontynuował działalność zarobkową stanowiącą tytuł do objęcia dobrowolnie ubezpieczeniem chorobowym, a to zgodnie z art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy zasiłkowej powoduje, że nie nabył prawa do zasiłku chorobowego z pracowniczego tytułu ubezpieczenia społecznego za okres po ustaniu stosunku pracy.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania kasacyjnego rozstrzygnięto na mocy art. 98 k.p.c. w związku z § 9 pkt 2 i § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. z 2015 r., poz. 1804 ze zm.).

r.g.